

(Fortsættelse 54):

EN PAKKE NORTH STATE

For folk, der var stærkt afhængige af tobaksrygning under den ene eller anden form, blev det vanskelige tider, dels fordi importen af amerikanske tobakker var ophørt, og dels fordi tobaksfabrikkerne lagre efterhånden var ved at slippe op. For at imødegå denne for mange ubehagelige situation, begyndte man at blande dansk tobak i cigarer, cerutter og shag, mens cigaretterne endnu udelukkende bestod af original tobak. Men til gengæld var der mangel på tobaksvarer i butikkerne, som for nogles vedkommende udnyttede situationen til egen fordel, ved delvis at sælge tobaksvarerne, især cigaretter, under disken. Det betød faktisk en form for sortbørshandel og det var strengt forbudt. Men jeg husker tydeligt, hvordan en tobakshandler henne i Larsbjørnsstræde benyttede sig af denne fremgangsmåde.

Grunden til, at jeg fik det at vide, var den, at Børge Hamberg, som i lighed med flere andre på tegnestuen var ivrig cigaretryger, en dag bad mig om at gå hen i den nævnte forretning og prøve, om ikke jeg kunne købe en pakke cigaretter til ham, for han havde så at sige opbrugt den 'kvote', som tobakshandleren tildelte sine faste kunder, og til dem hørte Børge. Han var kort og godt det, man på københavnsk kaldte 'smøgforlegen'. Men jeg var ikke selv ryger og havde kun prøvet at ryge engang, da Dennis og jeg skulle spille voksne. Det smagte ad h. til, og gav mig en ubehagelig kvalme, så af bandt andet den grund, har jeg stort set aldrig for alvor røget siden, bortset fra et par korte overgange, som jeg senere hen skal omtale. Men idet Børge gav mig pengene til at købe cigaretterne for, sagde han: "Du bli'r nødt til at købe en pibe også, for ellers vil han ikke sælge dig cigaretter!"

Det skal for resten her indskydes, at det var et særsyn at se en kvinde ryge på den tid, men der var dog enkelte undtagelser, også på tegnestuen, hvor nogle få af pigerne var blevet forfaldne til cigaretrygning. Dette gjaldt især den kvindelige leder af optræks- og farvelægningsafdelingen, men hvor hun købte sine cigaretter henne, ved jeg ikke, men hun lod til altid at have til sit eget forbrug.

Dengang var jeg jo kun lige godt og vel 14 år, men en dag bad Børge Hamberg mig om at gå hen til tobaksforretningen i Larsbjørnsstræde og købe cigaretter til ham. Jeg forstod på ham, at han selv havde været så ofte i den nævnte butik, at han mente, at tobakshandleren nok ikke ville sælge flere cigaretter til ham, i hvert fald ikke lige for øjeblikket. Men det ærinde var jeg nu ikke meget for at gå, selv ikke for Børge Hamberg, idet jeg tænkte, at det nok ikke var så sandsynligt at tobakshandleren ville sælge tobaksvarer til så ung en fyr som

mig, og da slet ikke i disse spare- og rationeringstider. Tobakshandleren, en høj og lidt fedladet type med daggamle skægstubbe, og iført en mørkeblå kittel, stod bag disken i den meget lille og smalle butik og kiggede undersøgende på mig, da jeg kom ind i butikken.

Der var et par herrer derinde, da jeg kom, men snart efter blev det min tur til at blive ekspederet. "Ryger du?" spurgte manden med det sortsudskede ansigt inkvisitorisk. "Ja-eh!" mumlede jeg, mens blodet steg mig til hovedet. "Nå!" sagde han og fortsatte: "Hva' ska' du ha'?" "Bare en pakke North State!" stammede jeg. "Men ved du, at det også er nødvendigt at købe en pibe?" sagde han nærmest konstaterende, idet han tog en almindelig, men ganske pæn pibe frem fra et skab. Idet han lagde piben foran sig på disken, bukkede han sig samtidig ned og rakte ind under disken, hvorfra han hentede en pakke cigaretter frem. Hed om ørerne og lidt nervøs for, at han måske skulle fortryde at have solgt varerne til mig, skyndte jeg mig at betale og haste ud af butikken. Jeg ved, at Børge Hamberg efterhånden havde fået samlet sig et pænt lager af piber, som han enten solgte eller forærede væk, fordi han ikke selv røg pibe. Der var dog også flere andre af tegnerne på tegnestuen, der efterhånden fik sig en samling nødvendige piber. Men det var et af vilkårene dengang.

Vel tilbage på tegnestuen igen, blev Børge Hamberg naturligvis mere end glad for, at det var lykkedes mig at skaffe ham en pakke cigaretter, og samme eftermiddag kom han og forærede mig et stykke fløderand, som han vidste, at jeg holdt meget af. Fløderand smagte da også himmelsk, syntes mange på tegnestuen, og det var derfor en jævnlig begivenhed, især i sommerhalvåret, at en eller anden, og det var nogen gange mig, blev sendt af sted eller selv valgte at gå hen til La Glace i Skoubogade, for på kollegernes og egne vegne at købe et vist antal stykker fløderand, som man så smovsede sig med bagefter.

Men for øvrigt blev en del tobakshandlere, som anmeldtes for de nævnte og andre ulovligheder, ikke så sjældent arresteret og idømt store bøder og i særligt grelle tilfælde tilmed fængselsstraf. Poli-, og retsvæsenet var på dette tidspunkt under Besættelsen meget restriktive i deres myndighedsudøvelse.

MIN FØRSTE TEGNEFILM-OPGAVE

I øvrigt var der temmelig varmt på tegnestuen i sommeren 1943. Alle tegnestuens vinduer var åbne i arbejdstiden, og varmen stod nærmest som en dyne over Strøget, hvor den gående trafik bevægede sig langsomt og dovent af sted. Det samme gjorde de hestetrukne køretøjer, og hestenes hovslag imod asfalten lød tungt og langsomt, selv i trav. Men arbejdet skulle jo udføres, og eftersom jeg faktisk var entusiastisk for hurtigst muligt at komme til at lære at

lave, hvad jeg selv forstod som "rigtig" tegnefilm, masede jeg på med alt, hvad jeg havde af energi og talent.

Men man skulle jo kravle, før man kunne gå og lære, før man kunne forstå, så jeg kastede mig med ildhu over den allerførste opgave, jeg fik af min læremester, Børge Hamberg. Den gik ud på at mellemtegne en scene med filmens konge og dennes tre lakajer, som skulle hjælpe ham af nattøjet og i regenttøjet. Børge havde siddet ovre på Johnsens kontor og tegnet alle nøgletegningerne til scenen, som han nu overlod det til mig at mellemtegne.

Eftersom scenen havde en spillelængde på omkring 60 sekunder, altså et helt minut, betød det, at den bestod af over 1000 numre, hvoraf Børge havde tegnet cirka hver anden tegning, altså nr. 1, 3, 5, 7 osv. Og da der var fire figurer på hver eneste tegning, havde det taget omkring en måned for ham at lave de 500 tegninger, kaldet nøgletegninger. Min opgave bestod derefter i at mellemtegne scenen med tegningerne nr. 2, 4, 6, 8 osv., og altså ligeledes i alt 500 tegninger med fire figurer på hver eneste tegning, men eftersom jeg af gode grunde var uøvet i at mellemtegne, tog det mig omkring en måneds tid at tegne de mange tegninger. Men selvom jeg sad på en noget umagelig taburet, syntes jeg faktisk det var sjovt at gøre det, ikke mindst fordi jeg samtidig kunne aflure, hvordan og hvorfor figurerne 'bevægede' sig fra tegning til tegning, som de gjorde.

Her ses de tre lakajer i færd med at hjælpe kongen af nattøjet og i stedet iføre majestæten regenttøjet, lige inden denne skal "ned og regere", som han selv udtrykker sig. Det er en af filmens længste scener – for lang, vil nogle sikkert mene – som nok kunne være blevet delt

op i flere mindre underscener med halvnære og nære kameraindstillinger. Men Hamberg valgte altså at lave scenen, sådan som den fremstår i filmen. – Foto fra filmen. © 1946 Palladium A/S.

Men som nævnt befandt jeg mig helt alene på tegnestuen i Frederiksberggade 28, 2. sal det meste af juli måned, og den første, jeg fik følgeskab af, var som også tidligere nævnt min læremester, Børge Hamberg. Der gik dog hen ved 14 dage, før han indtog stedet som sin faste daglige arbejdsplads. Men derefter begyndte der efterhånden at dukke flere tegnere og tegnepiger op, som ligeledes fik fast arbejdsplads på tegnestuen.

Efter frokost og hen på eftermiddagen, hvor varmen og luften på tegnestuen føltes noget nær uudholdelig, var det, at en af os gerne gik over til chokoladeforretningen på den anden side af Frederiksberggade, ved siden af Bristol-biografen, for at købe ispinde eller vaffelis. Disse kølede imidlertid kun midlertidigt, hvilket dog var bedre end ingenting, plus at det var et velkomment lille afbræk i arbejdet bag lyspulten, som også blev meget varm, når elpæren, der oplyste glaspladen nedefra, havde været tændt i nogen tid. Og tænk så på, at der på et tidspunkt var omkring en halv snes sådanne lyspulte, der var tændte på samme tid det meste af dagen. Men for mit eget vedkommende spillede varmen overhovedet ingen rolle, for jeg var så entusiastisk med mit arbejde bag lyspulten, at jeg totalt glemte tid og sted.

Billedet er fra en scene i langtegnefilmen "Fyrtøjet", hvor den raske og kække soldat marcherer hen ad landevejen, på vej hjem fra krigstjeneste. Hans mål er den store by, hvor han håber på at kunne finde sig et passende job. Men undervejs møder han en gammel heks, som står ved vejkannten foran sit store, hule træ – og dermed begynder eventyrets magiske

verden at åbne sig for ham. Soldaten er tegnet og animeret af Børge Hamberg, og baggrunden er malt af Finn Rosenberg. – Foto fra filmen: © 1946 Palladium A/S.

”DER KOM EN SOLDAT MARCHERENDE ...”

Lad os begynde dette afsnit med et lille resumé over, hvad der foreløbig er fremgået af denne beretning om mit liv og min tid: De ovenfor citerede indledningsord til H.C. Andersens eventyr ”Fyrtøjet” skulle på flere måder få både gode og dårlige konsekvenser for verden, og ikke mindst for lille Danmark. Vintrene 1939, 1940, 1941 og ligeledes vinteren 1942 var de hidtil strengeste i århundredet, og under den sidstnævnte vinter blev der målt den laveste temperatur siden 1893. Det store problem for befolkningen var brændslet i form af kul og koks, som var rationeret på grund af knaphed som følge af de indskrænkninger af importen, der var en konsekvens af krigssituationen. Kullene havde Danmark tidligere hovedsagelig importeret fra England, men nu var man afhængig af kulimporten fra Tyskland, hvor man selv havde brug for kullene, især i krigsindustrien. Desuden voldte vinterens store mængder af sne alvorlige trafikvanskeligheder, og hovedstadens mælkeforsyning måtte en overgang delvis foregå ved hjælp af slæde-transporter.

Men det var faktisk den strenge vinter 1941/42, der var en væsentlig årsag til, at Nazi-Tysklands angreb og forsøg på at erobre Rusland blev vendt til et lammende nederlag for tyskerne. Så i en vis forstand tjente de strenge vintre et godt formål, om end de var hårde at komme igennem for befolkningerne, ikke mindst i det tyskbesatte Danmark.

I øvrigt gik årene og dagene stort set sin rolige og vante gang i lille Danmark, optaget som de fleste var af dagligdagens små og store glæder og sorger. Og folk nød naturligvis sommermånedernes sol og varme som før. Forlystelseslivet nærmest blomstrede og biograferne havde også rimeligt gode kår i disse år og var endnu ikke blevet ramt af sådanne restriktioner, som snart skulle blive tilfældet. Men allerede kort før krigsudbruddet den 3. september 1939 blev der indført mærkbare samfundsmæssige restriktioner, blandt andet i form af udførselsforbud for en lang række varer, samt rationering af benzin, gas-, vand- og elektricitet. Desuden blev der indkaldt hjælpemandskab til civilbefolkningens beskyttelse mod følgerne af eventuelle luftangreb. Et velkendt fænomen i storbyerne blev de sandsække, der stabledes op foran kældervinduer og mange andre steder, særlig ved offentlige bygninger, ligesom offentlige statuer, som f.eks. rytterstatuen på Amalienborg Slotsplads, blev beskyttet af en stabel sandsække skjult af en stor trækasse.

Den 9. april 1940 blev skæbnedagen for blandt andet Danmark, da tyske tropper tidligt om morgenen overlistede den endnu sovende befolkning og invaderede og besatte landet, først og fremmest hovedstaden og de større

provinsbyer. Disse steder konfiskerede den tyske besættelsesmagt uden hensyn til ejere og brugere de bygninger og øvrige faciliteter, de fandt nødvendige. I København beslaglagde den tyske hærkommando Hotel d'Angleterre, marinen Hotel Phønix, og Waffen-SS Persil-Kompagniets ejendom i Jernbanegade. En del af Dagmarhus blev også taget i anvendelse, men biografen fik foreløbig lov til at fortsætte med at vise offentlige forestillinger. I den følgende tid beslaglagdes Shellhuset som hovedkvarter for det berygtede Geheime Staats Polizei, forkortet Gestapo. Vægtergården, Vesterport, Skt. Annæ Palæ tages også i brug til tyske formål, og Paladsteatret blev omdannet til forlystelsesstedet Deutsches Eck. I 1944 blev Dagmar Bio inddraget til værnemagtsbiograf, som danskere normalt ikke havde adgang til. Nogle af bygningens kontorer blev indrettet til forhørslokaler, hvor en del danske modstandsfolk blev udsat for grove forhørsmetoder og voldsom og blodig tortur. På taget af Dagmarhus lod tyskerne desuden opsætte svært antiluftskyts, som i øvrigt kom i brug, da engelske bombefly den 21. marts 1945 angreb og bombede Shellhuset.

Men forinden det var kommet så langt, havde der flere steder været kampe mellem de danske tropper og besættelsesmagts tropper ved grænseovergangen i Sønderjylland, og i København mellem tyske tropper og dansk politi, som beskyttede Amalienborg, hvor kongefamilien boede og opholdt sig under angrebet. Her opgav tyskerne imidlertid kampen og trak sig tilbage og overlod stedet til det danske politi. Nogle få soldater på begge sider mistede livet, men det stod hurtigt klart, at det danske forsvar ikke kunne yde kvalificeret modstand imod den velorganiserede og stærke tyske krigsmaskine. Overmagten var simpelthen for overvældende, hvilket landets statsminister, Thorvald Stauning, og kong Christian X hurtigt indså, hvorfor man, angiveligt i protest, udstedte ordre om ophør af al militær modstand. I samme moment fremsattes en proklamation i form af plakater og oplæsning i radioen, hvori befolkningen opfordredes til uforbeholdent at iagttage god ro og orden, og i øvrigt ikke optræde unødigt udæskende og provokerende overfor besættelsesmagten.

Dermed indledtes det ganske vist nødtvungne samarbejde med tyskerne, som siden skulle give regeringen navn af samarbejdsregering. Dette samarbejde skulle komme til at vare til omkring slutningen af august 1943, da tyskerne ikke længere mente at den danske regering ville være i stand til at forhindre de overhåndtagende sabotageaktioner og strejker, som rent faktisk generede de tyske myndigheder og interesser mærkbart.

Den 3. maj 1942 var den populære "landsfader" Thorvald Stauning afgang ved døden, og finansminister Wilhelm Buhl overtog derefter ledelsen af regeringen indtil den 9. november det år. Det var et tysk krav til regeringen om at indføre

undtagelsestilstand, med forbud mod strejke, spærretid, tysk presse-censur, standretter, og indførelse af dødsstraf for sabotage, der blev vendepunktet for samarbejdet med de tyske myndigheder. Kravet blev afslået af regeringen den 28. august 1943, hvilket medførte, at den tyske øverstbefalende i Danmark, general Hermann von Hanneken, den 29. august proklamerede militær undtagelsestilstand i hele Danmark. Hærens og flådens mandskab og officerer blev interneret, men forinden nåede man dog at sænke de fleste af flådens skibe, blandt andet dem, der lå for anker eller ved kaj i Københavns havn. Enkelte af skibene undslap dog til Sverige.

Som modtræk og for at skabe frygt arresterede tyskerne et stort antal kendte danskere, hvoraf en del formentlig var modstandsfolk, medens andre var ganske almindelige lovlydige borgere. Dette fik regeringen til at straks at indgive sin demissionsbegæring til kongen, hvorefter den ophørte at fungere. Regeringen blev på det tidspunkt ledet af den tyskvenlige fhv. udenrigsminister Erik Scavenius, idet tyskerne den 9. november 1942 havde forlangt at han skulle afløse Wilhelm Buhl. Sidstnævnte vendte tilbage med Befrielsesregeringen den 5. maj 1945, som han en kort overgang blev leder af. Scavenius var da blevet så kompromitteret, at han fremover var færdig som politiker i dansk politik.

Tyskernes hårdhændede foranstaltninger bevirkede dog kun, at den danske modstand tog til, og at sabotageaktionernes og strejkernes antal øgedes og kulminerede med den såkaldte "Folkestrejke" i juni-juli 1944. Stort set alt arbejde blev nedlagt, fabrikkerne holdt stille og butikkerne blev lukket. Og selvom tyskerne svarede igen med den såkaldte schalburgtage, afholdt det på ingen måde den danske modstandsbevægelse fra at fortsætte modstanden imod tyskerne, især ikke da man efterhånden begyndte at kunne skimte et tysk nederlag på alle fronter.

KRIGEN, BESÆTTELSEN OG FILMBRANCHEN

Imidlertid skulle året 1943 blive det år for Danmark, hvor befolkningen for alvor begyndte at mærke, at krigen var rykket nærmere, især i form af øget sabotage mod fabrikker og virksomheder, der samarbejdede med tyskerne, og i form af øgede restriktioner og mangel på basale varer. 9. januar indførtes der således nye begrænsninger af elektricitetsforbruget i butikker og restauranter, og f.eks. måtte butiksvinduer ikke oplyses. Forbuddet ramte også S-togene, som på grund af forbud mod el-opvarmning overhovedet ikke måtte opvarmes.

Besparelsesbestræbelserne fik fra 18. januar også indflydelse på teatre, biografteater og ikke mindst radioen, som i vinterhalvåret alle skulle slutte kl. 22 og

i sommerhalvåret kl. 22,30. Restauranter måtte ikke have åbent længere end til kl. 23, sporvognskørsel og S-togene skulle slutte kl. 23,30. Der var stadigvæk streng rationering af forskellige daglige forbrugs-varer, og i januar måtte mange slagterforretninger lukke midlertidigt på grund af kødmangel. Det skyldtes hoved-sagelig, at tyskerne havde "opkøbt" et stort antal svin og slagtekvæg og transporteret det til Tyskland.

Den 27. januar skete der en begivenhed, som rystede københavnernes, men som samtidig også gav mange nyt mod og håb. Denne dag strøg seks engelske bombe-maskiner ind over byen og kastede bomber over Burmeister & Wains værksteder mellem havnen og Strandgade. Christians Kirke blev beskadiget ved denne lejlighed, men endnu mere ulykkeligt var det, at ejendommene i Knippelsbrogade 2-6 og sukkerfabrikken ved Langebrogade også blev ramt, og der udbrød voldsomme brande. Der faldt også bomber i kvarteret omkring Islands Brygge, så at flere tusinde mennesker måtte evakueres på grund af tidsindstillede bomber og bomber, der ikke var eksploderet. Bombardementet krævede 7 menneskeliv og mange sårede.

Den 2. februar blev der påbudt den yderste sparsommelighed med anvendelsen af indpakningspapir. Det førte f.eks. til, at hvis man overhovedet fik pakket brødet ind, når man købte det, så var det i form af en smal strimmel papir omkring midten af franskbrødet eller rugbrødet. Det var formentlig ikke særlig hygiejnisk, men erfaringen viste, at folk hurtigt vænnede sig til de restriktioner, forbud og påbud, der ustandselig blev indført både før, under og endnu et stykke tid efter besættelsen. Men den efterhånden særdeles alvorlige råstofmangel medførte, at der i marts blev påbegyndt en landsomfattende kludeindsamling til fabrikation af nye råvarer.

Som nævnt var sabotagen taget til allerede i løbet af 1942, og den blev yderligere øget i 1943. I et forsøg på at komme sabotagen og sabotørerne til livs, dannede kaptajnløjtnant K.B. Martinsen (1905-49) den 1. april dette år et militært korps, som bestod af danske statsborgere. Korpset var inspireret af Himmlers idé om en fælles-germansk SS-organisation og hed oprindeligt Germansk Korps, hvilket navn dog snart blev ændret til fordel for navnet Schalburgkorpset, til minde om C.F. von Schalburg (1906-42). Det var sidstnævnte, der i sommeren 1941 oprettede Frikorps Danmark, en militær enhed af danske frivillige under det tyske Waffen SS. Det var Tysklands angreb på Sovjetunionen, der gav anledning til korpsets oprettelse, og dets formål var at kæmpe på østfronten. Korpsets første chef var oberstløjtnant C.P. Kryssing (1891-1976), som senere blev efterfulgt af bl.a. C.F. von Schalburg. Korpset opløstes i 1943, fordi det på det tidspunkt havde udspillet sin rolle, og den resterende del af mandskabet blev overført til SS-afdelingen Panzergrenadier Regiment.

Det egentlige Schalburgkorps var militært, men rummede også en civil afdeling, kaldet Folkevænet. Korpset bestod af i alt 500-600 mand, og dets hovedopgave var at bekæmpe modstandsbevægelsen, og korpsets medlemmer deltog i vid udstrækning i terror, clearingmord og stikkervirksomhed.

Det var særlig Schalburgkorpsets civilklædte efterretningstjeneste, E.T., der var forhadet i den danske befolkning, især i storbyerne. Efter Schalburgkorpsets opløsning i januar 1945 fortsatte E.T. som en selvstændig terror-gruppe, der foretog en række såkaldte Schalburgtager under resten af krigen. Schalburgkorpsets virksomhed blev dog stærkt reduceret i sommeren 1944, da Frihedsrådet under folkestrejken krævede korpset fjernet. Hovedparten af korpsets mandskab blev derefter overført til den såkaldte SS-uddannelsesbatallion, der havde kaserne i Ringsted. Medlemmerne af denne såkaldte SS-vagtbatallion Sjælland gjorde i krigens sidste måneder tjeneste som sabotagevagter.

Den såkaldte schalburgtage, ordet dannet som en allusion til ordet sabotage, satte især ind efter Hitlers dekret af 30. december 1943, og den var rettet mod forlystelsesetablissemeter, avisredaktioner og virksomheder, der ikke leverede krigsvigtige varer. I nogle tilfælde ønskede man en forveksling med modstandsbevægelsens aktioner, bl.a. ved jernbane-schalburgtage. Hensigten var at gøre sabotagen upopulær i befolkningen, men man opnåede i virkeligheden kun den modsatte virkning, idet væsentlige dele af befolkningen forholdsvis nemt kunne gennemskue, hvornår der var tale om sabotage og hvornår om schalburgtage. De illegale aviser bidrog også til at oplyse folk om, hvornår der var tale om hvad.

Endnu mens samarbejdspolitikken var i højsædet, gjorde dansk politi, hvad man kunne for at pågribe, varetægtsfængsle og rejse tiltale mod sabotører og modstandsfolk, der officielt stadigvæk blev betragtet som samfundsskadelige og kriminelle elementer. Den 24. februar 1943 blev det officielt meddelt, at byretten havde afsagt domme med fængselsstraffe op til 10 år over 12 personer, der havde hjulpet engelske faldskærmsoldater. Flere af de dømte blev tillige med 12 andre idømt langvarige fængselsstraffe for udgivelse og distribuering af det illegale blad "De frie Danske". Betegnelsen frie danske gjaldt danskere, som uden for de af aksemagterne besatte lande gjorde en indsats til fremme af De Allieredes krigsindsats. Som et enkelt eksempel på en fri dansk, kan nævnes J. Christmas Møller (1894-1948), der den 14. maj 1942 illegalt havde forladt Danmark og var rejst til London, hvor han blev leder af De Frie Danske, og hvorfra han resten af krigen blev en ildfuld taler i BBC's dansksprogede udsendelser, som vi kunne høre illegalt i Danmark.

Modstandsbevægelsens provokerende sabotageaktioner tiltog og blev mere og mere omfattende og effektive, hvilket fik Rigsdagens samarbejdsudvalg til den 3. april at rette en indtrængende appel til befolkningen, idet man påpegede, at handlingerne er i strid med kongens bud af 9.april 1940, og at det desuden kan medføre de alvorligste følger for landet og befolkningen.

Apropos kongen, Christian X, så overtog denne den 15. maj atter regeringens førelse efter den sygdom, der var en følge af majestætens rideuheld den 19. oktober 1942. Kongen markerede dagen ved at tale i radioen, og herunder mindede han om sin tidligere opfordring til alle i by og på land, til at vise "en fuldt ud korrekt og værdig optræden", underforstået for ikke at provokere tyskerne.

For de fleste rygere var krigs- og besættelsestidens varemangel og rationeringer en ren pestilens, særlig da tobaksfabrikkerne fra sommeren 1943 var nødt til at iblande tobakken til cigarer, cerutter og shag dansk tobak. Fra sommeren 1944 blev cigaretterne tillige iblandet dansk tobak, og i de første måneder af 1945 var der kun cigaretter af 100% dansk tobak at købe i butikkerne. Men det illegale marked eller "sortbørsen", som det kaldtes, der i nogle tilfælde oven i købet blev drevet fra tobaksforretninger, kunne stadigvæk levere udenlandske tobaksvarer og cigaret-ter, men til skyhøje priser, og ofte mod, at kunden købte f.eks. en pibe i tilgift. Storrygere af cigaretter var dengang derfor ofte i besiddelse af en samling piber, som ikke var til nogen nytte for vedkommende.

Et af de mere petitesseagtige momenter i 1943, var den mode, der i al fald havde vundet stor udbredelse i København, og det var en lille hæklet hue eller kalot i Royal Air Force-farverne, dvs. en rød ring omgivet af en hvid og en blå ring. Mens jeg gik i skole havde jeg selv og et par andre af mine kammerater sådan en kalot på hovedet næsten daglig, men hvor jeg havde fået min fra, kan jeg ikke huske. Den 9. juli 1943 blev der udstedt forbud imod at bære denne kalot, men det havde ingen praktisk betydning for mig, for jeg ophørte med at bruge kalotten i slutningen af maj d.å., da jeg gik ud af skolen og en kort overgang blev piccolo i et VVS-firma på Frederiksberg.

Det var på det tidspunkt, at jeg selv søgte ind som elev hos Reklamebureauet Sylvester Hvid i Frederiksberggade, og derved i virkeligheden kom nogle skridt nærmere mit egentlige mål, nemlig at komme til at lave tegnefilm.

På filmfronten fik krigen blandt andet den følge, at tyskerne straks efter besættelsens begyndelse nedlagde forbud mod visningen af engelske spillefilm i biograferne. Disse film havde ellers været populære hos mange biografgængere, men kunne dog trods alt ikke konkurrere med de amerikanske

spillefilm, som desuden var i stort overtal i landets biografer, i hvert fald i storbyerne. Danske spillefilm var til gengæld uhyre afholdte de fleste steder i landet, men produktionen kunne ikke opfylde biografernes efterspørgsel og behov.

De tyske myndigheders pression på de danske myndigheder, for at øge import- og udlejningsvirksomheden omkring tyske spillefilm, som foregik via UFA's danske afdeling i Nygade 3 i København, havde ikke den store succes. De danske biografere gjorde sig stort set alle anstrengelser og krumspring, for at slippe for at vise tyske film, blandt andet ved at holde danske eller amerikanske film på repertoiret længere end normalt. Situationen var også gunstig for svenske film, og den dengang fantastisk populære svenske farce Landevejs-Kroen med Edvard Persson i hovedrollen, blev holdt på plakaten i Nørreport Bio i København fra den 29. januar 1940 til den 7. oktober 1941, altså i næsten 2 år! Det er vistnok rekorden for en spillefilm i Danmark.

Den 24. april 1944 lukkede tyskerne samtlige biografer i Storkøbenhavn, fordi nogle sabotører, som modstandsfolkene nedsættende kaldtes, havde tvunget operatørerne i 15 biografer til at vise et lysbillede med en karikatur af Hitler samt spille en grammofonplade med antinazistisk tale. Biograferne var lukket i godt en måned og blev først genåbnet den 29. maj.

Det var i det ovenfor skitserede politiske og samfundsmæssige 'klima', at danskerne levede deres dagligdag under Besættelsen, og det var i det samme klima, at langtegnefilmen "Fyrtøjet" blev skabt. Men for ikke at gøre en lang historie længere end nødvendigt, skal den interesserede læser henvises til at læse herom i www.tegnefilmhistorie.dk.

(Fortsættes i afsnit 55)